

LA MOLINA

SANDRA ADAM AUGER
MARTÍ SOLÉ IRLA

• • • • •

LA MOLINA

100 ANYS DE LA PRIMERA ESTACIÓ D'ESQUÍ

ALBERT OUVÉRAS I FOLCH / AFCEC

La Molina, 100 anys de la primera estació d'esquí

Primera edició: octubre del 2024

© del text i de la selecció de les imatges
Sandra Adam Auger
Martí Solé Irla
© del pròleg, Lali Rodríguez Girona

© de les fotografies, diversos autors
© d'aquesta edició, Editorial Efadós

EDITORIAL EFADÓS

Carrer d'Edison, 3 · Nau A
Pol. ind. Les Torrenteres
08754 El Papiol (Barcelona)
Telèfon: 936 731 212
efados@efados.cat
www.efados.cat

Direcció i disseny:
Editorial Efadós

Amb el suport de:

Coordinació editorial:
Sandra Adam Auger

Assessorament lingüístic:
M. Neus Doncel Saumell

Fotografia de la portada:
Francesc Fazio Mancini / AFCEC

Bitllets, banderins i segells:
Col·lecció Martí Solé Irla

Agraïments:
Josep Maria Castillo Gosa
Sara Fontdevila Planas
Cristina Forns de Ribera
Conxita Mondelo Coutado
Ramon Rosell Blanich
Marta Viver Gobernado

Acrònims:
AFB (Arxiu Fotogràfic de Barcelona)
AFCEC (Arxiu Fotogràfic del Centre Excursionista de Catalunya)
ANC (Arxiu Nacional de Catalunya)
CEC (Centre Excursionista de Catalunya)
CRDI (Centre de Recerca i Difusió de la Imatge)
FGC (Ferrocarrils de la Generalitat de Catalunya)
FIS (Federació Internacional d'Esquí)
ICGC (Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya)
TIM (Agrupació Excursionista Terra i Mar)
UES (Unió Excursionista de Sabadell)

ISBN: 978-84-19736-61-1
Dipòsit legal: B-12414-2024
Imprès a Catalunya

Tota forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només pot ser realitzada amb l'autorització dels seus titulars, salvant l'excepció prevista per la llei. Si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra, dirigiu-vos a CEDRO (Centre Espanyol de Drets Reprogràfics). www.cedro.org.

ÍNDEX

• • • • •

Pròleg..... 7

Introducció 9

La Molina: de l'activitat rural al turisme 11

Pujar a la Molina, de la diligència al ferrocarril..... 23

Els inicis de la primera estació d'esquí del país 33

1925: el Xalet del CEC 51

L'eclosió de l'estació d'esquí..... 61

Estació d'esquí:
 gestionar, aprendre i gaudir de l'esquí..... 101

Una llarga tradició de refugis i hotels..... 115

Concursos, curses i competicions 131

Bibliografia 152

AUTORIA DESCONEGUDA / FONS LALI RODRÍGUEZ GIRONA

PRÒLEG LA MOLINA: FAMÍLIA, FEINA I, SOBRETOT, PASSIÓ PER L'ESQUÍ

Lali Rodríguez Girona

Professora d'esquí de la Molina durant més de cinquanta anys.
Medalla de l'Esport català de la Generalitat de Catalunya, 2007.

M'endinso en aquestes pàgines i em ve a la memòria la Molina que vaig conèixer durant la meva infantesa i joventut. Una població relativament nova, construïda per amants de la muntanya que, amb molt d'esforç, van impulsar l'estació d'esquí que coneixem avui. La meua història és molt similar a la de tants homes i dones que van establir-se a la Molina gràcies a la passió que tenien per la muntanya. Aquí hi van trobar la feina i el benestar de la família.

Tot i haver nascut a Barcelona, a quatre anys vaig pujar per primer cop a la Molina amb els meus pares. El pare era muntanyenc i esquiador, i la mare havia passat la Guerra Civil en uns campaments a Sagramorta. Vam canviar la ciutat per la vida al bosc. Tant jo com el meu germà vam descobrir la vida en un entorn feréstec, amb llibertat d'horaris i camp per córrer sense límit. A partir del 1948 ens vam instal·lar permanentment a la Molina, en un edifici situat al costat de l'antiga clínica on els pares començaren a llogar habitacions per a famílies. Al pare el coneixien pel sobrenom de «Botones» i, quan les habitacions es van convertir en una pensió, batejà el negoci com a «can Boto». Hi treballàvem de valent, sobretot quan calia pujar a peu la mercaderia que arribava a l'estació de tren.

Vaig viure molts anys entre la feina a can Boto i l'esquí. Les primeres baixades les vaig fer a Pista Llarga a quatre anys i a partir dels sis ja esquiava regularment.

Vaig entrar en un equip de competició i a dinou anys vaig ser la primera professora d'esquí titulada d'Espanya després de la Pepeta Planas. He estat cinquanta anys ensenyant a esquiar a amants de la muntanya, a famílies que, buscant la llibertat que et dona aquesta vall, sortien de la capital i a escolars provinents d'arreu que descobrien la neu per primer cop. L'ambient familiar i acollidor feia que tothom volgués tornar. Segurament, l'èxit de la Molina ha estat el seu fàcil accés des de Barcelona gràcies al tren però també la familiaritat i el servei de qualitat que s'hi ha donat al llarg dels anys.

Viure a la Molina era dur pel clima fred, per la neu i per les comunicacions precàries, que ens obligaven, de vegades, a anar a peu amunt i avall, però aquells que hi hem passat la vida recordem amb nostàlgia aquells anys que ja no tornaran. Quan els esquiadors marxaven, a l'estiu, gaudíem d'anar a girar l'herba als prats del Serradell dels Planas, on, per dinar, ens menjàvem una bona escudella, d'anar a buscar la llet amb la lletera d'alumini a la Casa Vella o de fer les revetlles amb les fogueres per Sant Joan i per Sant Pere. A la Molina no m'hi he avorrit mai. Fins i tot quan calia anar a buscar estelles de fusta de les restes de la neteja del bosc, m'agradava arrossegar-ne els sacs fins a casa.

És molt difícil recollir l'ambient d'aquells anys a la Molina en poques fotografies, però aquestes imatges no deixen d'evocar-nos els records d'un temps passat que jo vaig tenir la sort i el privilegi de viure.

Desitjo que aquesta publicació sobre la Molina ens ajudi, a tots plegats, a no oblidar-ne el passat.

IGNASI CANALS I TARRATS / AFCEC

ALBERT OLIVERAS I FOIX / AFCEC

INTRODUCCIÓ

LA MOLINA, CENT ANYS AL CAPDAVANT DELS ESPORTS D'HIVERN

Decidir la data d'aniversari de l'estació d'esquí de la Molina no és una tasca senzilla. Alguns escullen les primeres baixades prop de l'hostal com l'origen de l'esquí a la Molina el 1908; altres consideren que l'estació pròpiament dita s'inicia amb el primer remuntador instal·lat a Font Canaleta el 1943, però el cas és que, quan llegim els testimonis de l'època, ens adonem que hi ha un punt d'inflexió important entre els dos moments citats: l'establiment del Xalet del Centre Excursionista de Catalunya al porxo nou del Sitjar l'any 1925.

El llibre que teniu a les mans té la voluntat de recollir la història gràfica dels primers excursionistes que de Ribes van anar ficant el nas a la Molina per trobar-hi una zona òptima per a la pràctica de l'esquí. Així és com el 13 de gener del 1924, un grup d'amants de la muntanya enfilaren el camí costa amunt cap al porxo nou del Sitjar, el clot de la font de la Perdiu i travessaren un bosc espès fins al Coll Sisè, on les planures de Font Canaleta convenceren els membres de l'expedició que aquell era l'indret que

buscaven des de feia temps per establir la primera estació d'esquí de Catalunya i de l'Estat espanyol. Hem pres la inauguració del Xalet Refugi del CEC el 6 de desembre del 1925 com a símbol del compromís del món excursionista amb el que serà la construcció d'una estació d'esquí pionera: la Molina.

A través de més de 200 fotografies, el llibre proposa un viatge des dels inicis del segle xx fins als inicis del segle xxi, des del context en què neix aquesta iniciativa fins a les innovacions que s'han anat succeint al llarg dels anys, passant per les curses, la seguretat o l'evolució del material i l'ensenyament de la tècnica.

Les imatges provenen majoritàriament de l'arxiu fotogràfic de Ferrocarrils de la Generalitat de Catalunya però també d'altres arxius del país, públics i privats, com l'Arxiu Fotogràfic del Centre Excursionista de Catalunya, l'Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya, l'Arxiu Nacional de Catalunya, l'Arxiu Fotogràfic de Barcelona o el Centre de Recerca i Difusió de la Imatge de Girona. Així mateix, s'inclouen imatges de fons particulars i col·leccionistes locals.

JOSEP MARIA CO DE TRIOLA / AFCEC

Abans de l'estació d'esquí

El nucli històric de la Molina es troba a 1.400 metres sobre el nivell del mar i s'obre en el vessant de la Collada de Toses que, seguint la carretera vora la ribera d'Alp, troba la plana cerdana. Forma part del municipi d'Alp, que té la seva seu al poble del mateix nom, a uns vuit quilòmetres de la Molina.

Al llarg dels anys, aquesta vall d'origen fluvio-glacial ha estat un important lloc de pas. Es conserva el dolmen de la Pabordia, que confirma la presència humana a la zona vers l'any

2000-1800 aC. Els estudiosos han determinat que al segle IV aC, l'assentament del Pi del Castellar d'Urtx, al municipi de Fontanals de Cerdanya, funcionava com a control d'accés a la vall. Fou zona destacada per les seves pastures i boscos, els quals n'han permès l'exploració forestal al llarg dels segles.

Durant l'edat mitjana existien a la zona els pobles de Saltèguet, Ovella, Sagramorta i el monestir de Sant Esteve d'Umfred, avui despoblats.

De la serradora a l'excursionisme

Sobre aquestes línies, una excursionista observa la costa del Sitjar abans del 1925. En primer terme, alguns corrals i una serradora. De fet, el topònim «la Molina» prové d'una serradora hidràulica que s'emplaçava en aquest indret. Al capdamunt de la costa, el corral del Sitjar abans de la reforma duta a terme pel Centre Excursionista de Catalunya que el convertí en el Xalet Refugi del CEC i que obrí una nova etapa a la zona centrada en el lleure.

CAPÍTOL 1

LA MOLINA: DE L'ACTIVITAT RURAL AL TURISME

Lloc de pas tradicional entre Cerdanya i el Ripollès, la vall de la Molina ha estat transitada des de temps antic. Primerament utilitzada per les pastures i l'extracció de fusta i minerals, a principis del segle XX esdevingué un lloc d'esbarjo.

La Molina es considera una de les principals entrades i sortides de la vall cerdana des del vessant meridional des de temps antic. Un pas que permetia el contacte amb les comarques veïnes i que tenia un punt de control al jaciment del Pi del Castellar, al municipi de Fontanals de Cerdanya, i que, segons l'arqueòleg Oriol Olesti, s'originà durant el Primer Ferro, però que esdevingué un hàbitat important al segle II ANE, durant la iberització.

Al llarg dels anys s'han pogut localitzar restes arqueològiques que són testimoni de l'ocupació de la vall de la Molina. D'una banda, el dolmen del Paborde, un sepulcre megalític de cambra simple format per quatre grans lloses de pedra, de les quals manca la llosa frontal, datat en el període del Bronze Antic. De l'altra, s'han localitzat ceràmiques treballades a mà sense forma ni decoració d'època antiga al turó dels Monjos, a la part oest de la Molina. En aquest cas, es considera que fou un assentament a l'aire lliure

re utilitzat estacionalment d'època protohistòrica vora una de les vies de comunicació que remuntava longitudinalment el vessant esquerre de la vall de la Molina en direcció el coll de la Creueta, a 1.900 metres, i que baixava cap al Berguedà.

Abans de l'arribada de l'esquí, a part de ser un lloc de pas, la muntanya era font d'aliment per al bestiar gràcies a les seves pastures, però també se n'extreia fusta i minerals. L'activitat ramadera era notable i es desenvolupava en tota la muntanya, també en els nuclis avui despoblats: Saltèguet, Ovella i Sagramorta. Segons Pau Vila, en el seu llibre *La Cerdanya*, escrit el 1926, a l'estiu hi pasturaven uns 800 caps de bestiar gros i unes 4.000 ovelles d'engreix. Pel que fa a la fusta, a principis del segle XIX es comptabilitzen dues serradores al bosc de Sagramorta i no solament se n'extreia fusta sinó que també se'n feia llenya, resina per fer pega i trementina, material de construcció i carbó per a les fargues de la comarca, com també la matèria primera per a l'elaboració d'esclops. Pel que fa a la

F. FAZIO / FONDS MARTÍ SOLÉ IRLA

mineria, s'havia extret manganès a la Tosa i a la vall de la Molina, i es coneix l'existència d'almenys dos forns de calç i un molí de ciment i calç hidràulica. Quan arribaren els primers esquiadors, a la Molina només hi havia una gran casa de tres plantes aïllada que permetia l'allotjament, com descriu Albert Salsas al llibre *La Cerdagne espagnole*, del 1899. Es tracta de l'hostal, estretament vinculat a la via de comunicació. A més, hi havia alguns pallers on pagesos del nucli emmagatzemaven sobretot farratge i eines de treball, i utilitzaven com a corral per al bestiar en cas de necessitat.

L'ECONOMIA DE MUNTANYA ES TRANSFORMA

Entre finals del segle XIX i principis del segle XX, l'economia de muntanya transformà els pobles, primer, per l'estiueig i, després, per l'arribada dels primers esquiadors. Els costums de la societat havien canviat i l'activitat rural començà a conviure amb les activitats de lleure i el primer turisme.

Però a la Molina no solament s'hi practicà l'esquí sinó que al voltant d'aquest esport es desenvoluparen altres activitats, com ara el 1936, quan el

Regiment Pirinenc número 1 de Catalunya s'instal·là al Xalet del Centre Excursionista de Catalunya (CEC) per entrenar una companyia d'esquiadors adaptada a les maniobres bèl·liques. Així mateix, als anys quaranta, i durant gairebé vint anys, a la Molina s'instal·là el Campamento de Instrucción de Reclutas Cataluña 4, on molts joves espanyols van fer el servei militar i van descobrir per primera vegada la neu. Els barracons de fusta ocupaven tota l'esplanada de davant de l'estació del tren. Més endavant es desmuntarien els barracons per construir-hi edificis de segona residència.

L'afluència de públic provocà l'obertura de l'Hotel Sitjar a principis dels anys quaranta i que a finals dels anys cinquanta esdevingué l'Escola Pensionat Virgen de las Nieves per convertir-se el 1982 en l'Alberg de la Mare de Déu de les Neus, gestionat per la Generalitat de Catalunya.

Així mateix, la capella de la Mare de Déu de les Neus, d'estil neoromànic, es construí a partir del 1926, any en què també es col·locà la primera pedra de la capella de la Mare de Déu de Montserrat, situada al Xalet del Centre Excursionista de Catalunya.

FAMILIA CUYÁS / CGC

J. M. GUILERA / FONDS CONXITA MONDELO COUTADO

Els inicis d'una estació d'esquí

A la pàgina del costat, vista de la Molina des de la carretera vella situada a la muntanya del Paborde. En aquesta imatge d'entre els anys 1945 i 1950 es veu, a la part baixa, l'estació del ferrocarril des d'on arranca la costa del Sitjar, que s'urbanitzà progressivament entre els anys 1942 i 1957 amb residències familiars però especialment amb xalets refugi, com el Xalet Refugi del CEC, el de la Unió Excursionista de Catalunya, el de la Unió Excursionista de Sabadell i el del Club Muntanyenc Barcelonès.

A partir del 1946 fou un indret òptim gràcies al remuntador que s'instal·là entre el Bar Bona Sort, a la cota de 1.436 metres, i la zona del turó de la Perdiu, a 1.733 metres. El 1948 s'amplià el servei amb el Telecadira de l'Estació, que unia el ferrocarril amb l'estació intermèdia on hi havia el bar mencionat. Amb aquest encadenat de remuntadors, que es completà el 1953 amb un darrer tram, els afeccionats a l'esquí podien accedir a les pistes Standard, Trencacames, Pista Llarga i Costa Rasa.

La Molina s'urbanitza

A dalt, la muntanya del Paborde vers el 1965. En primer pla, un xalet familiar que als anys seixanta s'utilitzà com a internat. A la dreta, l'Hotel Sitjar, propietat de la família Rosal, que fou regentat per la família Planes durant vint anys. El 1959, l'edifici es destinà al Col·legi Verge de les Neus de la Fundació Pare Manyanet, que acollia fills de famílies benestants. El 1982, l'edifici esdevingué propietat de la Generalitat de Catalunya i s'hi obrí un alberg de joventut. A baix, l'antic porxo del Sitjar, on els membres del CEC construïren el seu Xalet refugi.

AUTORIA DESCONEGUDA / FONTS CONXITA MONDELO COUTADO

LLUÍS G. OLIVELLA / AFCEC · FONTS ESTUDI DE LA MASIA CATALANA

AUTORIA DESCONEGUDA / FONTS JOAN BASAGAÑA SERRADELL

Entre ramats i extracció de recursos naturals

Abans del desenvolupament de l'estació d'esquí, la vall de la Molina estava estretament lligada a l'activitat ramadera, desenvolupada en tres nuclis avui desapareguts: Saltèguet, Ovella i Sagramorta, que esdevingueren la baronia de Saltèguet a partir del 1368 i es despoblaren al segle XVII. A principis del segle XIX, la Molina tenia un hostel, dues serradores de fusta situades al costat de la bassa d'Alp i un tancat per al bestiar al bosc de Sagramorta. Justament foren les serradores les que donaren nom al nucli, ja que una «molina» és una

màquina de serrar fusta moguda per la força de l'aigua. Així doncs, abans de l'arribada dels esquiadors, els ramats pasturaven per la zona i s'explotava tant la mineria com el bosc. Pel que fa a la mineria, s'extreia manganès a la Tosa, i a la vall hi van funcionar almenys dos forns de calç i un molí continu de ciment i calç hidràulica.

A la pàgina del costat, a dalt, un paller a la Molina vers el 1940, que més tard, esdevingué apartaments; a la part superior, un edifici que fou alberg de joventut i internat de la

Falange, actualment enderrocada. A baix, un pastor assegut el 1933; al fons, la serradora de la Molina. Sobre aquestes línies, Josep Basagaña amb el seu ramat d'ovelles a la vall de la Molina cap als anys cinquanta del segle XX. Com a curiositat, durant els anys seixanta del segle XX, l'avet que es plantava a la plaça de Sant Jaume de Barcelona per Nadal provenia de l'avetar de Saltèguet, propietat de la vila de Puigcerdà.

JOSEP CAMP PERMANYER / AFCEC

VÍCTOR FOMINAYA / FONTS MARTÍ SOLÉ IRLA

AUTORIA DESCONEGUDA / FONTS MARTÍ SOLÉ IRLA

AUTORIA DESCONEGUDA / FONTS JUAN PLANES ADSEÀ

El entrenamiento de nuestras milicias alpinas

LA VANGUARDIA, ED. / FONTS MARTÍ SOLÉ IRLA

Militars a la Molina

Cap a finals del mes de novembre de l'any 1936 van arribar en tren a l'estació de la Molina membres del Regiment Pirinenc número 1 de Catalunya. La tropa, formada per uns 130 homes, s'instal·là al Xalet del Centre Excursionista de Catalunya. El motiu de la presència dels militars a la Molina era formar i entrenar una companyia d'esquiadors adaptada a les tàctiques de guerra. Alfons Segalàs i Solé recorda com Pere Adserà, que regentava el Xalet, es convertí en el cuiner de la Companyia: «Ens feia unes lleties

ofegades, un dia sí i un altre també, que estaven molt bé». A la pàgina del costat, a dalt, un grup de soldats observen un combat de lluita a l'esplanada de davant del Xalet del CEC. A baix, reportatge fotogràfic, publicat a *La Vanguardia* del 4 d'abril del 1937, en el qual s'observen diverses imatges de l'entrenament que feia el Pirinenc per les muntanyes de la Molina, ben camuflats amb uns anoracs i uns pantalons blancs. Cal recordar que el Regiment Pirinenc va tenir diverses discrepàncies amb

el comitè anarquista que governava Puigcerdà. Vers els anys quaranta del segle xx, i durant gairebé vint anys, la Molina acollí un campament militar. Era conegut com el «Campamento de Instrucción de Reclutas Cataluña 4». Els barracons de fusta dels soldats estaven situats a l'esplanada de des-sota de l'estació ferroviària. Al costat hi havia un edifici d'obra que acollia la Residència dels Oficials. Sobre aquestes línies, tres imatges de la vida militar a la Molina.